

גיטין נה

משה שווערד

1. רש"י על גיטין דף נה/א

שהשיאה אביה - רבותא נקט דאע"ג דקביל אביה קידושין דידה כשהיא קטנה והויא לה אשת איש גמורה אפי' הכי יוצאה בגט ומקבלת את גיטה [1] ואע"ג דלית בה דעתא דאשה כי נפקא בע"כ נפקא ואין מתרצה בגירושין ואפ"ה נפקא הלכך לא בעינן דעתה:

2. דבר יעקב מסכת גיטין דף נה עמוד א

ב[העיד ר' יוחנן בן גודגדא על החרשת שהשיאה אביה שהיא יוצאה בגט - התורי"ד, הריטב"א וחי' הר"ן מקשים מאי שנא חרשת משוטה שאינה מתגרשת משום שבעינן משלחה ואינה חוזרת [כדאיתא ביבמות ק"ג ב], וגם חרשת אין לה דעת ולמה מתגרשת. [2] ותירצו שחרשת אינה כשוטה גמורה, ואם משלחה אינה חוזרת.

במשנה [ביבמות ק"ב ב] חולק ר' יוחנן בן נורי וס"ל שחרשת אינה מתגרשת. ומקשים תוס' למה אינה מתגרשת הרי אינה חוזרת כשמרמזים לה. ותירצו שס"ל שאינה מתגרשת כיון שבשעת נתינת הגט משלחה וחוזרת ואינה מבינה עד שמוציאים אותה בעל כרחיה.

3. תוספות רא"ש על גיטין דף נה/א

ועל קטנה בת ישראל שהיא אוכלת בתרומה. פי' בתרומה דרבנן איירי למ"ד אין ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה כדאמרינן בפ' האשה רבה ואוכלת בגינו בתרומה דרבנן, וא"ת ולוקמה אפי' בתרומה דאורייתא משום דהוה קטן אוכל נבילות, [1] וי"ל דאוכלת בגינו משמע אפי' האכילה בידיה, [2] ועוד משמע דאפילו כי גדלה אוכלת מכחו ואע"פ שלא בעל:

4. רבנו בחיי על ויקרא פרק ה פסוק כג

השיב את הגזילה אשר גזל. היה מספיק הכתוב לומר והשיב את הגזילה למה הוצרך אשר גזל, שלא תאמר והשיב את הגזילה דמי הגזילה, לכך הוצרך אשר גזל לומר אותו דבר עצמו שגזל, שכל זמן שהגזילה בעין חייב להשיבה בעין אם היא אצלו בעין, ואם כבר עירב אותה בממון המותר, הדין בזה לשלם דמי הגזילה, והוא שאמרו חז"ל בכבא קמא (עיין גיטין נה). גזל מריש ובנאה בבירה, בית שמאי אומרים מקעקע כל הבירה כולו ומחזיר מריש לבעליו, ובית הלל אומרים אין לו אלא דמי מריש בלבד מפני תקנת השבים, והלכה כבית הלל. ותשובת אנשי נינוה שהעיד עליהם הכתוב (יונה ג, ח) ומן החמס אשר בכפיהם, ואמרו עליהם חז"ל (תענית טז.) גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו, [?] לפני משורת הדין עשו.

5. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף נה עמוד א

משנה, ועל המריש הגזול שבנאו בבירה שיטול דמיו מפני תקנת השבים. עי' בכת"ס שהקשה דאיתא בתענית (ט"ז ע"א) גבי אנשי נינוה, וישבו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם... אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו, והקשה מאי רבותא הא הכא חזינן דמן הדין בעינן למיעבד הכי אי לאו תקנת חכמים, ופשיטא דגבי עכו"ם לא עבד רבנן תקנתא וא"כ מאי רבותא, (ועיי"ש מה שתי' בדוחק).

ונראה דעי' בעירובין (ס"ב ע"א) דבן נח נהרג על פחות משו"פ ולא ניתן להשבון, ופירש"י התם, דעכו"ם אינו מחוייב בוהשיב את הגזילה, ויל"ע מ"מ איך נהיה שלו.

ובתוס' שם דנו אי לרב דגם על בעין יש קלב"מ אי גם בעכו"ם נאמר הכי עיין שם, וממילא איכא למימר דזוהי הרבותא שאע"פ שבעכו"ם כל עצם מה שמחזיר את הגזילה הוה לפני משורת הדין, מ"מ הם החזירו אפי' מריש שהיו צריכים לקעקע בירתן בשביל זה, וזוהי באמת רבותא.

6. דבר יעקב מסכת גיטין דף נה עמוד א

ה[ועל חטאת הגזולה שלא נודעה לרבים - אין הכוונה שגזל קרבן חטאת, אלא גזל בהמה והקדישה לחטאת, ואם לא נודע ברבים שהיא היתה גזולה היא מכפרת.

[1] הרשב"א וחי' הר"ן מביאים הירושלמי שכתב שנודע ברבים היינו שלשה בני אדם. [2] הרמב"ם [איסורי מזבח ה - ז] כתב אם נודעה ברבים. וכתב הכס"מ אמרינן בירושלמי דרבים היינו שלשה ולא ידעתי למה השמיטו רבינו. התוס' יום טוב מתרץ שהרמב"ם לומד שיש מחלוקת בירושלמי, והרמב"ם סובר כמ"ד שבעינן שיהיה גלוי לרבים, ותלוי בראות הדיין כפי הזמן והענין.

7. ריטב"א על גיטין דף נה/א

קמ"ל דאם איתא דבטליה לעדים הוה אמר. והא לאו מדר"י בן גודגדא שמעינן לה אלא מדר"י בן גודגדא הוא דשמעינן דלא בעינן דעתה בגיטא וכיון [שכן] קאמר רבא מסברא דנפשיה דכנסי שטר חוב זה אינו מבטל מאי דקאמר תחילה לעדים דעל דעת גירושין הוא נותנו, [וא"ת דהכא משמע דמשום דאמר לה כנסי שט"ת זה הוא דבעינן דאמר לעדים ראו גט זה] ואי לא [לא] הוי גיטא הא כל היכא דלא אמר לה כנסי אע"ג דלא אמר כלום לעדים אלא שנתנו לה סתם מגורשת, ואילו לקמן משמע דבעינן דעתה דאמרינן בפרק הזורק (ע"ת א') כנסי שטר חוב זה או שמצאתו מאחוריו וקראתו והרי הוא גיטה אינה מגורשת עד שיאמר הא גיטך אלמא דדעתה בעינן, והכי נמי משמע דאמרינן (בס"פ) [בתוספתא] (פ"ו) הולידך אשתו אצל לבלר ונתן לה גיטה ולא פירש אם עסוקים באותו ענין מגורשת ואם לאו אינה מגורשת אלמא דעסוקין באותו ענין מיהת בעינן, ובמס' קדושין (ר' א') נמי אמרינן היה מדבר עמה על עסקי גיטה וקדושיה ונתן לה גיטה וכו' ולא פירש ר' יוסי אומר וכו' ר' יהודה אומר צריך לפרש ואיפסיקא הלכה כר' יוסי, מ"מ אפי' לר' יוסי עסוקין באותו ענין בעינן:

8. ספר שערים מצויינים בהלכה

התוס' בחולין (ה). ד"ה השתא בהמתן של צדיקים דמצינו צדיקים שנכשלו בעבירה, אבל אינו מגונה כ"כ כמו מי שנכשל באיסור אכילה דזה מגונה טפי. ומסיק בגמ' כיון דכהנים עצבין נמצא מזבח בטל, ומפרש הויטב לב עה"כ (שמיני י-ג) "יידוס אהרן", עפ"י מש"כ בזה"ק (פ' ויקרא) שכהנא צריך לאשתכחא חמיד באנפין חדאין, ואם הם עצבין לא אשתכח שמחה בקרבנא, ולא כלום הוא.

שלא יהו כהנים עצבין. פרש"י משום שאכלו חולין שנשחטו בעזרה שאסורין. הא דנקט שאכלו, דזהו אחר שכבר הקריבו לגבי מזבח, וא"כ כבר מקודם עשו עבירה שהקריבו חולין עליו. ובטיב גיטין מתרץ עפ"י דברי

9. דבר יעקב מסכת גיטין דף נה עמוד א

[כ] ומה טעם אמרו לא נודעה מכפרת שלא יהו כהנים עצבים - רש"י מפרש שאכלו חולין בעזרה. וכן משמע בגמ' [להלן ע"ב] שאומרת לעולא ניהא דנקט חטאת שהוי קרבן שהכהנים אוכלים. ומקשה הרש"י למה אינם עצבים מחמת ששחטו חולין בעזרה. [1] ותירץ שאכילת איסור הוי גנאי טפי [כמש"כ התוס' שבת יב ב.]. [2] החת"ס [ד"ה שלא] פירש דלענין שחיטה הוי מתעסק שפטור, אבל לענין אכילה מתעסק חייב כיון שנהנה.

10. דבר יעקב מסכת גיטין דף נה עמוד א

[ח] תד"ה מאי וכו' ואומר ר"ת דבכל מקום יאוש קונה לעולא רק לענין קרבן שיהא כשר להקרבה קאמר הכא ובמרוכה דלא קני משום דמצוה הבאה בעבירה היא - לפי ר"ת בין לעולא בין לרב יהודה גזלן קונה ביאוש, ולפי עולא פסול לקרבן משום מצוה הבאה בעבירה, ולפי רב יהודה כיון שקנה לפני שהקדיש, אינו פסול לקרבן משום מצוה הבאה בעבירה. הרמב"ן והרשב"א מקשים דבגמ' מבואר שעולא ורב יהודה נחלקו האם יאוש קונה, ולפי ר"ת נחלקו האם איכא פסול לקרבן משום מצוה הבאה בעבירה היכא שקנה לפני ההקדש.

11. הלכה ברורה

גוריון בשם ריש לקיש הוא שאומר שהרבים הם שלושה, אך בהמשך מובאת בשם רבי אבין הגדרה סתמית שהדבר גלוי, וניתן לומר שחלוק על הדעה הראשונה וסובר שצריך שתהא הידיעה נפוצה ברבים ויש על זה שיקול דעת כפי הזמן והנתיב. לפי זה פוסק הרמב"ם כרבי אבין וכותב את ההגדרה הסתמית על חטאת גזולה שנודעה לרבים. אמנם נראה שהמאירי ורובנו קרשקש סוברים שרבי אבין לא בא לחלוק על הדעה הראשונה, ואינו עוסק בהגדרה מהי ידיעה ברבים. כך כותב בפירושו בעל מראה הפנים על הירושלמי, ומסיק שגם הרמב"ם מסכים להגדרה של חטאת גזולה בפני שלושה, אך אינו כותב זאת במפרש מפני שסומך על מה שכותב בהלכות נזירות (ט, טז) ובהלכות שאר אבות הטומאות (ט, טז) לגבי ענינים אחרים שרבים הם שלושה.

ב. ביאור מחלוקת עולא ורבי יהודה. התנ"ח מאי, מביאים את דברי רבינו תם בכיאר שישט עולא שבאמת יאוש קונה, ורק לענין קרבן לא די בראש משום שיש מצוה הבאה בבבירה. כדבריו ניתן להוכיח מפירוש רש"י בד"ה לא קני, שכתב שאינו קונה לענין הקרבה, ובעומד בו בד"ה כרה, הוא מפרש את שאלת הגמרא דווקא על חיוב כרת ולא על החיוב בתשלומי ארבעה וחמשה, משום שדבריו שיאוש אינו קנה נאמרו רק לענין הקרבה ולא לענין הקדש.

בהמשך התוספות מביאים דברי ר"י אשר מוכיח מהמשך הסוגיה מהדין של וולדות שעל"א סובר שיאוש אינו קנה כלל, אולם יש קנין בצירוף שינוי ואף בהקדש וקרבן היה צריך לקנות מפני שינוי השם, אלא כיוון שאינו קני אלא על ידי ההקדש – לכן פסלתו התורה לקרבן.

אכן, בפשטות מדובר בסוגייתנו במי שגונב בהמה חסם ומקדישה עתה למזבח, ברם המאירי מבאר את סוגייתנו שמדובר במי שגונב קרבן שכבר הקדישו. כגון זה אין שום שינוי אלא יאוש בלבד, וכיוון שהיאוש אינו קנה – מוכן מדוע אין הקרבן כשר לגזול.

אמנם בהמשך הסוגיה מקשה רבא על עולא מן הברייתא העוסקת בגנב והקדיש, אך על כך מסביר המאירי שהמקשה סבר שהאומר שיאוש אינו קונה סובר כך גם כאשר נטף שינוי ליאוש, אולם לפי האמת לא קשה כלום כיוון שקנה בראש ושינוי השם.

ג. ההבדלים להלכה. הגמרא מפרשת שלפי עולא הדין במשנה נכון רק לגבי חטאת ולא לגבי עולה, ואילו לפי רבי יהודה גם עולה שנגזלה ולא נודעה לרבים מכפרת. התנ"ח"ה שלא, מקשים לפי רבי יהודה כיצד יש כח ביד חכמים לגזור על הקרבן שיהא פסול לחייבו בקרבן אחר, ומתמצים שהיה דווקא כשנודע קודם וריקה וגורו שלא יורק הדם וממילא לא יכפר, אבל כשנודע על הגזולה לאחר זריקת הדם כשכבר התכפר – באמת לא פסול ולא חייבוהו להביא קרבן אחר. ולפי זה נמצא שהדין שונה לעולא, שלדעתו הקרבן פסול מעיקר הדין, ולכן גם כשנודע הדבר לאחר וריקה יהא פסול וצריך להביא קרבן אחר, והתקנה להכשיר באה רק לאחר אכילה.

ד. פסיקת ההלכה במחלוקת האמוראים. הריטב"א והמאירי כותבים שיש לפסוק כעולא לפי שהלכה מקבלת היא שיאוש אינו קונה. המאירי מוסיף לכך הוכחה על פי דברי רבא שמתיר את הקדישה על עולא בדין של הגונב והקדיש שמדובר בכרת מדבריהם, משמע שסובר כמותו.

הרמב"ם פוסק שאם נתיאשו הבעלים – כשרים כל הקרבנות, בין עולה ובין חטאת, משמע שסובר כרבי יהודה ולכן שני הקרבנות כשרים. כן מפרש מדבריו שמביא את טעמו של רבי יהודה לפסול של הקרבן כשנודע הגזול לרבים, שלא יאמרו מוכח אולם גזילות. הרמב"ם משיג על לשון הרמב"ם שכותב "אפילו חטאת", ומסביר הכסף משנה שהראב"ד מפרש כי הרמב"ם מתכוון בדבריו לדין של הכשר הקרבן כאשר לא נודעה הגזילה, ולפי רבי יהודה הדין של חטאת פשוט יותר להכשר, כיוון שאין המוכח אולם אלא דם והלבים. אבל באמת מתכוון הרמב"ם בדבריו לדין של הפסול, שאפילו חטאת שאינה נאכלת כולה על המזבח – פסולה.

הכסף משנה תמה על פסיקתו של הרמב"ם כרבי יהודה, על פי דברי הרמב"ם עצמו בהלכות גביה: (ה, ה) ובהלכות גזילה (ב, א) שיאוש אינו קונה, אם כן איך פוסק כרבי יהודה, מה עוד שפשט המשנה נראה יותר מתאים לדברי עולא כמבואר בגמרא. הכסף משנה מתיר שדווקא כאן פוסק הרמב"ם שיאוש קונה לפי מה שמבואר בגמרא בדברי רבא שאוקמהו רבנן ברשותו לחייבו כרה, משמע שכן היא ההלכה למעשה. אמנם מקשה על כך הלחם משנה בהלכות מעשה הקרבנות (יח, יז) שקישית הגמרא ותירוצה בשית עולא נאמרו, ולפי רבי יהודה אין צורך בתירוץ זה, אם כן איך אפשר להתבסס על דברי הגמרא כדי לפסוק כרבי יהודה?

לכן מפרש הלחם משנה ששית הרמב"ם בפסיקתו כרבי יהודה מבוססת על כך שיש פה יאוש ושינוי השם, וההלכה היא שצריך כזה מועיל להקנות את הגזולה לגזול וניתן לפסוק כרבי יהודה. עולא אמנם חולק וסובר שאף קנין זה אינו מועיל להכשיר את הקרבן כמבואר בתוספת דברי ר"י, אולם אין מניעה לפסוק כזה כרבי יהודה, ואין על כך קושי מההלכות השונות בהלכות גזילה.

בעל אבן האול מעיר שאמנם מצינו לרמב"ם שחושש לפסול הבא מצד מצוה הבאה בכבירה, כמו בדין של האוכל מצוה גזולה, אך יש לחלק מפני שכאן אין הכבירה משמשת את המצוה ממש, כיוון שבזמן ההקדשה מש מש מדובר על קרבן שנתפסה בו הקודשה כדן.

בהלכות מעשה הקרבנות (יח, יב) פוסק הרמב"ם שהגונב והקדיש ואחר כך שחט בחוץ חייב, ומסיף: "וימאיתי העמידהו ברשותו כדי לחייבו עליה כרת משעה שהקדישה, והוא ששחטה אחר יאוש, אבל לפני יאוש אינה קדושה". הלחם משנה (שם) מקשה על הרמב"ם שנוקט בלשונו שהעמידו חכמים את הגניבה ברשותו כדי להתחייב, בעוד שלפי רבי יהודה שורמב"ם פוסק כמותו, הרי מעיקר הדין קונה ומתחייב.

כיצא כזה מקשה הלחם משנה בהלכות גזילה (ב, א) על הרמב"ם, שבוולתו ח שם כותב את הדין של גנב והקדיש וטבח אחר שתיאשו הבעלים, וכותב שהוולדות והגזיות עד

בענין הפקר ב"ד הפקר

12. רש"י גיטין דף נה"א

נמצא מזבח בטל - שנמנעין מלעבוד עבודה ואי קשיא היאך התנו ב"ד לעקור דבר מן התורה ולפטור את זה מחטאת שהוא חייב הא אמרינן ביבמות (דף צ) שב ואל תעשה שאני דלאו מיעקר הוא:

13. רש"י על גיטין דף נה"א

רש"י ד"ה נמצא. שב וא"ת שאני כו'. קשה חטאת דמחוסרי כפרה דהוה בקום ועשה לאכול בקדשים וליכנס למקדש מא"ל. ומדוע לא פ' משום דהפקר ב"ד הפקר כדפ' לקמן בד"ה ואוקמוה רבנן:

14. תוספות רא"ש על גיטין דף נה"א

מה טעם אמרו לא נודעה מכפרת. הקשה רש"י וכי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ולפטור זה מחטאת שהוא חייב ותירץ דשב ואל תעשה שאני כלומר שב ואל תביא חטאת שאתה חייב, משמע שלא נתכפרו הבעלים אלא שפטרוהו חכמים מלהביא חטאת, ולא נהירא [1] חדא דמכפרת לגמרי משמע, [2] ועוד אכתי כהנים עצבים דכיון דלא נתכפרו הבעלים הו"ל חולין שנשחטו בעזרה, ועוד קשה לי דקום עבור הוא דמחוסר כפורים קאכיל הפקר ומפני תיקון המזבח נטלוה מן הנגזל ונתנוה לגזול:

15. חדושי הרשב"א על מסכת גיטין דף נה"א

מה טעם אמרו לא נודעה מכפרת, כדי שלא יהו כהנים עצבים. וכי רש"י ז"ל ואי קשיא לך היאך תקנו ב"ד לעקור דבר מן התורה ולפטור זה מחטאת שהוא חייב, הא אמרינן ביבמות (צ, א) שב ואל תעשה שאני דלאו מעקר הוא, ע"כ לשון רש"י ז"ל. ודברי תימא הם בעיני, לפי שהוא ז"ל נראה שדמה אותה למה שאמרו שם ת"ש דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה כמזיד לא הורצה, והא הכא דמדאורייתא ארצויי מרצה, וכדתנן על מה הציץ מרצה על החלב ועל הבשר ועל הדם וכו' ואמרו רבנן לא הורצה, וא"ר חנינא מאי לא הורצה להתיר בשר באכילה אבל בעלים נתכפרו, סוף סוף קא מתעקר באכילה, וכיון דבשר לא מיתכיל כפרה היכי הואי להו לבעלים, והא כתיב (שמות כט, לג) ואכלו את הבשר אשר כפר בהם מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, ומשני שב ואל תעשה הוא. [3] ולפי דעתי אין הנדון דומה לראיה, דהתם אע"ג דאמר רבנן לא הורצה ואמרו שהבעלים נתכפרו, היינו משום דאין כאן אלא שב ואל

תעשה, אבל כאן הרי מתעקר לגמרי, שהרי כהנים אוכלין בשר ושמחים וקא אכלי חולין שנשחטו בעזרה, ומקטירין אימורין של חולין על גבי המזבח. אלא טעמא דהא מתני' משום הפקר ב"ד הפקר, וכדאמרינן בסמוך (ע"ב) כרת שע"י דבריהם באתה לו אוקמוה רבנן ברשותיה כי היכי דליחייב עליה כרת, ואפי' גזות וולדות דמהאי שעתא ואילך דלא דנגזל הוה, כנ"ל:

16. ספר יד דוד

רש"י ד"ה נמצא מזבח. כו' ואי קשיא כו' שב ואל תעשה שאני דלא מיעקר הוא. הרשב"א כתב על רש"י, כי דברי תימה הם, דהרי כאן מיעקר הוא, שהרי כהנים אוכלים בשר ושמחים וקאכלי חולין שנשחטו בעזרה ומקטירין אמורין של חולין ע"ג המזבח, אלא וודאי טעמא משום דהפקר ב"ד הפקר הוא. ובאמת יש לתמוה על רש"י, למה לא כתב הטעם משום הפקר ב"ד הפקר, דהא רש"י כתב בסמוך, גבי אוקמיה רבנן ברשותה, דהוה משום הפקר ב"ד הפקר. ואפשר לומר, לפי מ"ש לעיל בפרק השולח דף ל"ז, דאיכא פלוגתא דאמוראי בזה, דלחד מ"ד, נהי דהב"ד יכולין להפקיר לכל מי שיבא, אבל לא ליטול מזה וליתן לזה, ולהכי רצה רש"י לפרש אליבא דעולא אפילו אי ס"ל כהך מ"ד. ומה שהקשה הרשב"א, הא גבי כהנים עקירה, הא לא קשיא לרש"י, דרש"י

סבר דוודאי מה שנעשה נעשה, הרי כבר עבר המעשה, ואין לתקן, ומשום זה לא רצו להפקיר, והם שוגגים ואין עליהם עונש, אבל אותו שהקריב החטאת כו' שלא יצא בו, הרי בידו לתקן ולהביא אחרת, לענין זה הוי שב ואל תעשה, אבל לענין הכהנים והמזבח, כיון שכבר עבר ואין לתקן, הניחו הדבר כמות שהוא, והכהנים סוברים כי כדן אכלו, ואין מצטערים. אמנם לקמן, משום קנס אוקמ"י ברשותו, שיהיה חייב אפילו למ"ד שאין יכולת בידם ליטול מזה וליתן לזה. ועיין בלשון לימודים חי"ד דף מ"ו ע"ב [בהלכות רבית סימן ס"ב] שתירץ קושיות הרשב"א כמ"ש.

17. דבר יעקב מסכת גיטין דף נה עמוד א

כא [רד"ה נמצא וכו' ואי קשיא היאך התנו ב"ד לעקור דבר מה"ת ולפטור את זה מחטאת שהוא חייב בה הא אמרינן ביבמות שב ואל תעשה שאני - הראשונים [תורא"ש, רשב"א וריטב"א] מתרצים דכיון שהפקר ב"ד הפקר, א"כ ב"ד תיקנו שהגזלן יקנה הבהמה, ובהמה שלו מקדיש והוי קרבן שלו, וממילא אין כאן חולין בעזרה. הראשונים מוסיפים שסברא זו מוכרחת בגמ' בע"ב שאומרת שחייב כרת, וכמו שפירש"י בעצמו להלן ע"ב. הרש"י והפנ"י מקשים למה רש"י כאן לא פירש כמו בע"ב. הפנ"י מתרץ דרש"י ס"ל שעכשיו בהו"א אכתי לא אסיק אדעתיה שרבנן תיקנו לאוקמי בהמה ברשותיה, ולפי המסקנה גם לפי רש"י הטעם משום הפקר ב"ד. וכ"כ התוס' חדשים למשניות, אבל התויו"ט ורע"א כתבו שדברי רש"י כאן הם גם למסקנה. [ולפי הרשב"א צ"ל שבהו"א הגמ' למדה שהיה הפקר ב"ד בזמן הקרבה, ולמסקנה אוקמוה ברשותיה מזמן ההקדש]. התורא"ש מקשה על התירוץ של רש"י ג' קושיות. א. לפי רש"י הגזלן שהביא הקרבן לא נתכפר, ורק פטרוהו להביא עוד קרבן חטאת, ולשון המשנה ועל חטאת הגזולה שהיא מכפרת, לא משמע כן. ב. אם לא נתכפרו בעלים א"כ אכתי הכהנים עצובים כיון ששחטו חולין בעזרה. והרשב"א מקשה דכאן נעקר בקום ועשה כיון שהכהנים אוכלים חולין בעזרה, וע"י תקנת חכמים הוי קרבן ואיגו חולין בעזרה, וא"כ עוקרים בקום ועשה. ג. היכא שבעל הקרבן מחוסר כפורים, כגון חטאת זב או מצורע, שמתירו להכנס למקדש ולאכול בקדשים, א"כ ע"י תקנת חכמים עובר בקום ועשה. וכן מקשה הרש"י ש. ועל קושית הרשב"א שהכהנים אוכלים חולין בעזרה, מתרצים האחרונים [פנ"י, מהר"ם שיף [ד"ה אמר], רע"א למשנה [אות ס] ובית אהרן], דמיירי שהכהנים אכלו כבר הבשר והקטירו האיברים ולכן הכהנים עצבים

שהקטירו ואכלו קרבן גזול, אבל אם נודע להם לפני ההקטרה אין כאן עצבות כיון שלא יקריבו הקרבן, וא"א לומר הכהנים עצבים, ומש"ה אומר רש"י שאין כאן עקירה בקום ועשה אלא עקירה בשב ואל תעשה שתיקנו לפטור הגזול להביא קרבן אחר. ומוסיף רע"א שבוזה יש נ"מ בין רש"י לרשב"א, שלפי הרשב"א אף אם נודע שהקרבן גזול לפני ההקטרה, רשאים להקריב משום שהפקר ב"ד הפקר, ולפי רש"י אין רשאים דאין כח לחכמים להתיר בקום ועשה להביא חולין לעזרה.

18. ספר שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב אפי' חטאת נמי דחלב ודם הוא דסליק לגבי מזבח. פי' אע"ג דלא אכיל רק מעט, אפ"ה חששו שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות. והקשה הרשב"א מאי שנא גזל מרובה או גזל מועט, ותירץ דהוה אמינא דחלב ודם לחוד לא מיחזי כגזילות, דהדם הפקר דנשפך כמים ולא חשוב לבעלים, וחלב בלא"ה אסורין באכילה, וכיון דהבעלים לא אכלי להו לא מיחזי כגזל קמ"ל.

19. ספר יד דוד

א | ומה טעם אמרו נודעה אינה מכפרת שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות – הרמב"ם [איסורי מזבח ה-ז] כתב הטעם הזה [של רב יהודה] שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות. ומקשים הכס"מ והגר"ח כיון שהרמב"ם פוסק [גניבה ה-ב] כמו עולא שיאוש כדי לא קני, א"כ למה הוצרך לומר הטעם של רב יהודה.

20. דבר יעקב מסכת גיטין דף נה עמוד ב

[ד] אוקמוה רבנן ברשותיה כי היכי דליחייב עלה - לכאורה קשה לפי מש"כ תוס' [ד"ה מ"ט] שגם עולא מודה שקנה [לפי ר"ת ביאוש ולפי הר"י ביאוש ושינוי השם], ומ"מ פסול לקרבן משום מצוה הבאה בעבירה, א"כ מה מועיל שאוקמוה רבנן ברשותיה, הרי בל"ה היה ברשותיה. וי"ל [וכ"כ מהרש"א] דכוונת הגמ' שהפקירו ממון הנגזל ונתנוהו לגזול עוד לפני ההקדש, כדי שיחשב כמקדיש בהמה שלו [ולא כבהמה גזולה], ולא יהיה מצוה הבאה בעבירה.

21. מהר"ץ חיות מסכת גיטין דף נה עמוד ב

גמרא כרת דדבריהם מי איכא אלא כרת שע"י דבריהם אוקמוה רבנן ברשותי' כי היכי דליחייב עליו. נ"ב מכאן ראי' גמורה לשיטת רבינו ירוחם מובא במרן ב"י אבן העזר סי' כ"ח ובחור"מ סי' ס"ו דאע"ג דמעמד שלשתן אינו רק קנין דרבנן מ"מ מקודשת מדאורייתא וכאן ראינו ג"כ אף על גב דיאוש כדי לא קני דבר תורה בכל זאת כיון דמדרבנן נעשה שלו שוב חייב כרת ג"כ. כיון דהפקר ב"ד היה הפקר וכמ"ש רש"י כאן ג"כ טעם זה דמש"ה אוקמי רבנן ברשותו והיינו אף על פי שכתבתי לעיל בהגהות השייכים לדף כ' ע"א בשם

מחנה אפרים דחז"ל לא יוכלו לעשות רק הפקר ולא קנין מ"מ כאן שכבר נפקע רשות בעלים ע"י יאוש והפקר של חז"ל א"כ קנה הגנב את הגנבה בקנין חצר או במשיכה. ועי' תוס' (ב"ק סו' ע"א) ד"ה באיסורא אתי לידיה ובמ"א הארכתי:

22. ספר יד דוד

מתיב רבא כו' אוקמי' רבנן ברשותיה. וכתב בדרך המלך דף ק"ב ע"ד [מכירה פ"ג ה"ט], לדעת הרב מחנה אפרים והנלוים אליו, דמאן דסבר דקנין דרבנן אינו עושה קנין דאורייתא אפילו על ידי הפקר ב"ד הפקר אינו עושה קנין, דטעמא דהסוברים דעושה קנין הוא משום הפקר ב"ד, ומוכח דלהחולקים אפילו הפקר ב"ד לא מהני, וא"כ קשה הסוגיא דכאן הא אוקמיה ברשותיה אפילו להתחייב מדאורייתא. ע"ש. ובאמת לדעת רש"י י"ל דקנס הוא, אבל להרמב"ם [מעשה הקרבנות י"ח י"ד] משמע, כיון דאוקמי' ברשותיה חייב כרת מדאורייתא. [ואפשר לומר, דהכא שאני, דודאי מן הסתם כי הפקירו ב"ד לא מהני למדאורייתא, דלא לשום כך הפקירו, ולא היה רצונם בכך למדאורייתא, אבל וודאי יכולת היה בידם לעשות כן, והכא דוקא משום האי טעמא אוקמי' ברשותיה כדי שיהיה חייב כרת, וכיון שבפירוש תקנו כן וודאי מהני, אבל אי לא תקנו כן בפירוש, רק העמידו ברשותו לשאר דברים, לא הוי מהני הכא לחייב עלי' כרת.] ואפשר דזה דעת רש"י ג"כ. אמנם התוספות שהקשו על רש"י דאחר למה יתחייב, ופירשו דכיון דאוקמי' ברשותי' ממילא חייב השוחט בחוק, א"כ בע"כ צ"ל, דס"ל, דקנין דרבנן מהני לדאורייתא ע"י הפקר ב"ד, דהא לא מצינו למימר דנחתו דהכי

23. ספר יד דוד

ה"ד ד"ה אוקמיה רבנן-ברשות גנב אם הקדישה שיהול עליה הקדש גמור וכו' והפקר ב"ד הפקר הוא וקדשה - המהרצ"ח מביא ראיה מכאן שהיכא שהב"ד הפקירו ממון אינו רק הפקר מה"ת אלא קנין מה"ת, שהרי כאן הוי ממש בהמה קנויה לגזלן והוא מקדישה לקרבן וחייב כרת [עיי' לעיל לה: אות ד]. ומבאר המהרצ"ח שאין הפשט שחכמים מקנים, אלא כמש"כ המחנ"א שחכמים מפקירים, והוא קונה מהפקר בקנין משיכה או חצר.

24. תוספות גיטין דף נה/ב

ביהודה בהרוגי המלחמה - בירושלמי בראשונה גזרו גזרה על יהודה לפי שמסורת בידם מאבותם שיהודה הרג עשו דכתיב (בראשית מט) ידך בעורף אויביך ותניא נמי בספרי ידיו רב לו בשעה שהרג את עשו ובסוף פ"ק

דסוטה (דף יג.) דאמר חושים בן דן שקל קולפא ומחייא ארישיה דעשו ונתרו עיניה ונפלו אכרעיה דיעקב שמא לא מת באותה הכאה עד שעמד עליו יהודה והרגו:

25. ספר שערים מצויינים בהלכה

משנה לא היה סיקריקון ביהודה בהרוגי מלחמה כו'. כתבו התוס' בשם הירושלמי, דגזרו גזירה על יהודה לפי שמסורת בידם מאבותם שיהודה הרג את עשו דכתיב "ידך בעורף אוביך" כו'. ובירושלמי כתובות (פ"ה ה"ה) איתא, דהיו נוהגין ביהודה ליחד חתן וכלה בזמן האירוסין שמסורת בידם מאבותם שיהודה הרג את עשו, וגזרו שההגמון יבעל הכלה תחלה, וע"י שהיו מיחדין החתן והכלה ולפעמים בא עליה, ואשה כורתת ברית למי שבא עליה תחילה, ומתוך כך היא נגדרת אחריו, ובעילת ההגמון הוא באונס. ובשטמ"ק שם כתב הטעם בנוסח אחר, משום דיודעים דמשיח יבא משבט יהודה ויושיע את ישראל וישפוט את הר עשו, לכן גזרו שההגמון יבעל תחלה, ואינה ראויה שתוליד נשמת משיח. ועי' במס' סוטה (יג.) דחושים בריה דדן הרג את עשו. ועי"ש מה שכתבנו בענין זה.

26. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף נה עמוד ב

בענין תליוהו ויהיב / ובגדרי אונס

אמר רב יהודה לא דנו בה דין סיקריקון. והיינו דקני לגמרי והלוקח ממנו מקחו קיים, ולכאן צ"ב הא קי"ל (ב"ב מ"ז ע"ב) דדוקא תליוהו וזבין זביניה זביני, אבל תליוהו ויהיב לא הוה זביניה זביני, ומצינו בזה ג' שיטות.

א. הרשב"א כתב דמ"מ כיון דבהני ב' זמנים הפקירה אותם המלכות להריגה, ולא חשבו שיוכלו לקבל חזרה את שדותם, בכה"ג גם בלא זוזי גמרו ומקנו,

ב. עי' במרדכי (סוף אות שצ"ד) שכתב לתרץ דכיון שנותן את הקרקע משום חייו, ואפי' בלי חוק המלך, אלא כיון שבמציאות רוצה להורגו, הוה כאילו מכר עצמו בשביל הקרקע, והוה כתליוהו וזבין והגמ' בב"ב צ"ל שלא מיירי באונס מיתה.

ועי' במל"מ (פ"י ממכירה ה"א) שהקשה על דברי המרדכי מהא דאיתא בשבת (פ"ח ע"א) ויתיצבו בתחתית ההר... מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, א"ר אחא ב"י מכאן מודעא רבא לאורייתא, והיינו דא"י קבלה דהוה באונס, ולהמרדכי הנ"ל ק' הא כיון שהיה אונס מיתה הוה כתליוהו וזבין והוה קבלה טובה, ונשאר בצ"ע.

אמנם נראה דעי"ש במרדכי (אות שצ"ה) גבי מעשה ביהודים שדחקו בחבריהם לקבל עליהם חרם שכתב וז"ל "עי"ל דלא דמי דודאי גבי מקרקעי דלא מיחסרי גוביינא שייך לומר אגב אונסא גמר ומקני ליה סיקריקון אבל גבי משלטלי דמחסרי גוביינא לא קנה סיקריקון וכו'" והיינו דישנו חילוק בין אם נותן ממש, מחמת אונס או שרק מתחייב, (ועי"ש שמביא מהך דשבת, דמכאן מודעא רבא לאורייתא), וככה"ג אין את סברת המרדכי ואפי' באונס מיתה לא גמר ומקני, וכן יש ליישב את הגמ' בשבת להמרדכי, ול"ק קושיית המל"מ.

ג. עי' בב"י (חו"מ סי' ר"ה, סוף מחו' א') שהביא מה שתי' הרשב"א, וכתב ליישב באופן אחר, דישנו חילוק בין אם האונס הוא ע"ז גופא שיתן לו את הקרקע, שאומר לו תן לי קרקע זו ואי לא קטלינא לך, דבכה"ג ודאי דבלא זוזי לא גמר ומקני, לבין אם האונס לא היה ע"ז גופא שיתן לו את הקרקע, אלא שהאונס בא להורגו בלא לתבוע ממנו את קרקעו, והוא מעצמו אמר לו שא קרקע זו והניחני, ופדה את עצמו מהאונס ע"י קרקעו, דבכה"ג כיון שהאונס לא לקח את קרקעו ממנו באונס, אלא האונס היה על הריגה, והוא מעצמו נתן לו את קרקעו, בכה"ג גמר ומקני עיין שם.

ועי' במל"מ (פ"ב מגירושין ה"כ) שהקשה על הב"י, מהא דכתב בת' הרשב"ץ (מובא בב"י אהע"ז קל"ד) גבי גט מעושה, דאם לא כופים אותו על הגט אלא אנסוהו על דבר אחר כגון שיפרע חוב שיש לו, והוא מעצמו כדי לינצל מהאונס, מגרש מעצמו אין זה גט מעושה, אמנם כתב דהיינו רק אם מה שאנסוהו עליו, היה כדין כגון שהיה עליו חוב, אבל אם אנסוהו על חוב שאינו צריך לשלמו ע"פ דין, הוה גט מעושה, [ולפי"ז אתי שפיר ההיא דשבת שכפה עליהם הר כגיגית דהא שם הכפיה לא היתה על דבר שהיו מחויבים (כביכול, לפי שהקב"ה רצה שעצם הקבלה תהיה מרצון), ולכן הוה מודעא רבא לאורייתא], והק' המל"מ דהא לב"י הנ"ל בכה"ג לא הוי כלל אונס ואמאי כתב הרשב"ץ דאם הכפיה על דבר האחר היתה שלא כדין הוה גט מעושה עיין שם. אמנם י"ל דגבי גט בעינן רצון גמור יותר מכ"מ, דעי' ברמב"ם ריש הל' גירושין שהביא קרא ע"ז שאינו מגרש אלא לרצונו, ולכאן תיפוק ליה מכל דיני התורה שמעשה צריך להיות מדעתו, אלא משמע דבעינן רצון גמור, וכן בעלמא לא צריך שיאמר רוצה אני, ואולי לכן כתב הרשב"ץ דגם בכה"ג הוה גט מעושה.

מעשה מעצמו לינצל מאונס אחר ל"ה אונס

שם. והנה עצם היסוד שכתב הב"י דיש חילוק בין אם האונס היה על עצם הדבר או שהיה על דבר אחר והוא מרצונו מחמת האונס האחר עשה כן, לא הוי אונס, חזינן כן ברמב"ם שכתב (פ"ה מיסוה"ת ה"ד) דאע"פ שבג' עבירות חמורות הדין שיהרג ואל יעבור, ואם עבר ולא נהרג, עבר על ונקדשתי בתוך בנ"י, אבל אין עונשין אותו, כיון שהיה אונס, ושם (הל' ו') גבי הא דאין מתרפאין בהני ג' עבירות חמורות כתב הרמב"ם שאם עבר ונתרפא בעצי אשירה, עונשין אותו ב"ד עונש הראוי לו, ולכאן מאי שנא, ולהנ"ל ניהא שרק אם האונס היה על עצם העבירה, מיקרי אונס, משא"כ אם היה חולה והוא מעצמו כדי להתרפאות נהנה מעצי אשירה לא מיקרי אונס ודו"ק. (עי' או"ש שם. ועי' לעיל ל"ה ע"ב מ"ש בזה לגבי נדר צדקיהו).

27. ספר חתם סופר על מסכת גיטין דף נה/ב

אמר רב יוחנן מאי רכתיב אשרי אדם מפחד תמיד. ר"ת אמ"ת דבדברי תורה שנקרא **אמת** אשריו שמפחד תמיד שלא ישכח כמ"ש תוס'. ודמייתי תוס' פחדו בציון, נראה דוקא בציון דכתיב לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי וליכא שם מזיקים ושדים המבעיתים את האדם ע"כ פחדו רק חטאים, אבל בח"ל אמרי' פ"ק דמגילה האי מאן דמיבעת מזליה חזי:

28. דבר יעקב מסכת גיטין דף נה עמוד ב

יב [אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים - צ"ב מה אשם קמצא [שלא הוזמן לסעודה ולא בא לסעודה] שחז"ל אומרים שגם בשבילו חרב ירושלים. המהר"ל [נצח ישראל פ"ה הובא בשפתי חיים ח"ג עמ' רעג] מבאר חטאו של קמצא, כי היה באותו דור שנאת חנם ומחלוקת, והיו רגילים לקחת חבר ולאהוב אותו ולשנוא האחרים, והחברות שהיתה בין בעל השמחה לבין קמצא היתה של פירוד ומחלוקת כלפי אחרים.

SEE ADDENDUM

ON

אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים